

Вавилонська вежа

Вавилонська Вежа — реальна (1) або міфологічна (2) грандіозна споруда священного призначення, збудована у стародавньому Вавилоні.

MS 2063
The Tower of Babel stele. Babylon, 604-562 BC.
The only contemporary illustration of The Tower of Babel

Зіккурат Етеменанкі (найдавніше у світі зображення Вавилонської вежі), 604—562 рр.

1) Зіккурат у вигляді багатоступінчастої вежі на честь Мардука — головного бога у пантеоні вавилонських богів. Найвища і одна з найвеличніших споруд стародавнього Вавилону, зведена на правому березі р. Євфрат, у місці, що згодом назване Бірс-Німруд (араб. «вежа Німрода»); виконувала функції релігійного храму, обсерваторії, меморіалу. Точний час спорудження невідомий. Вежа неодноразово руйнувалася, востаннє відбудована у період правління Навуходоносора II (605–562 до н.е.).

Головним джерелом інформації про вежу є археологічні розвідки від кін. 19 ст. (Р. Кольдевей, А. Парро та ін.), її опис та зображення збереглися на клинописних табличках, камінні, давніх барельєфах. Виявлений квадратний в основі фундамент та руїни стіни зіккурату Етеменанкі (шум. «наріжний камінь Неба та Землі») висотою 91 м і довжиною стін 92 м, що входив до грандіозного храмового комплексу Есагіла (аккад. «той, що сягає хмар»), розташованого в центрі Вавилону. Монументальна ступінчаста вежа мала сім щаблів, які символізували сім ярусів неба; кожен поверх був присвячений певній планеті й, відповідно, мав свій колір. Перший поверх чорного кольору (висотою 33 м) відомий як Нижній храм Мардука. В його центрі височіла золота статуя бога, перед якою здійснювалися щоденні жертвоприношення тварин. Другий ярус червоного кольору здіймався на 18 м, з третього по шостий — на 6-метрову висоту кожен. Сьомий поверх (Верхній храм) висотою 15 м, облицьований синім глазурованим кахлем і прикрашений великими бичачими рогами з бронзи, був одночасно святилищем і давньою обсерваторією, можливо мав воєнно-оглядове

значення; містив ложе, стіл і трон, призначені для бога. Окремі приміщення були призначені для інших богів вавилонського пантеону, у т.ч. для Ану та Енліля. Вежа мала дві системи сходів: зовнішню, якою прочани, релігійні процесії могли дістатися до верхніх ярусів, та внутрішню — для служителів храму, жерців. Ймовірно, космогонічні уявлення про Верхній Храм як центр світу, зустріч земного і Небесного, зв'язок мирського і божественного зумовило назву міста «Вавилон» (у пер. з аккад. «брама богів»). Більшість дослідників вважають зикурат Етеменанкі прообразом біблійного сюжету про Вавилонську вежу.

2) Тема старовієврейського міфу і біблійного сюжету про долю людства після Всесвітнього потопу, причину виникнення розмаїття мов та роз'єднаності людей і народів (Бут. 11: 1–10).

Вавилонська вежа. Художник Пітер Брейгель (старший), 1563

Фрагмент, що переповідає про будівництво Вавилонської вежі, належить до найдавнішої частини біблійних текстів (1 тис. до н.е.). Він приписує Німроду, праонуку Ноя і легендарному засновнику Вавилону, амбітний задум звести колосальний стовп (вежу) до небес: «І сказали вони: Тож місто збудуймо

собі, та башту, а вершина її аж до неба» (Бут. 11:4). Бог розгнівався на людей за нерозумне бажання досягти Його володінь і зруйнував ці зухвалі наміри: «Тож зійдімо, і змішаймо там їхні мови, щоб не розуміли вони мови один одного. І розпорошив їх звідти Господь по поверхні всієї землі» (Бут. 11:7–8).

«Змішання мов». Художник Гюстав Доре, 1865

Відтак здійнялися галас і метушня, без порозуміння будівничі вже не могли злагоджено діяти і покинули справу. Розсіяні по землі люди забули свій рід та утворили окремі самостійні народи із власними звичаями і мовами. Біблія веде походження назви «Вавилон» від івритського дієслова «balal» — «змішувати», а крилатий вираз «Вавилонське стовпотворіння» (тобто «творіння стовпа») метафорично позначає сум'яття, безладну метушню великого людського натовпу.

Будівництво Вавилонської вежі та змішання мов стає поширеним сюжетом мистецтва і літератури: міститься у пам'ятці історіографії та літератури Київської Русі «Повісті врем'яних літ»; є темою середньовічного образотворчого мистецтва (барельєф у Салернському соборі 11 ст., мозаїка собору Сан-Марко у Венеції 12 ст. та ін.), живопису доби Ренесансу та Реформації (голландські художники Лукас ван Валькенборг, 1568; Хендрік ван Клеве III, 16 ст.; Пітер Брейгель Старший, який створює два варіанти картини у 1563 і 1564, що стали найвідомішими зображеннями Вавилонської вежі), а також гравюр, ілюстрацій, літографій епохи романтизму (гравюри Гюстава Доре, 1866; літографії за розписом Вільгельма фон Каульбаха, 1871 та ін.).

Образ Вавилонської вежі отримує численні інтерпретації в художній літературі (Т. Манн «Йосип та його брати», Ф. Кафка «Герб міста», Ф. М. Достоєвський «Брати Карамазови», А.П. Платонов «Котлован», Дж. Джойс «Поминання Фіннігана» та ін.); надихає музичні твори (ораторія А. Рубінштейна «Вавилонська вежа», опера-імпровізація Б. Макферріна «Боббл» та ін.); стає сюжетом театральних вистав, комп'ютерних ігор тощо.

Література

1. Гече Г. Библейские истории / Пер. с венг. Москва : Политиздат, 1988. 367 с.
2. Кленгель-Брандт Э. Вавилонская башня: Легенда и история / Пер. с нем. И. М. Дунаевская. Москва : Наука, 1991. 159 с.
3. Косидовский З. Библейские сказания. Москва : Политиздат, 1991. 480 с.
4. Кодін В., Панов П. Архітектура та містобудування первісного суспільства, стародавнього і середньовічного Сходу. 2-ге вид, розшир. та перероб. Харків : Харківський національний університет міського господарства

- імені О. М. Бекетова, 2007. 122 с.
5. Schwartz H. Tree of Souls: The Mythology of Judaism. Oxford : Oxford University Press, 2007. 704 p.
  6. Ексарева Н. Архитектурный ансамбль Вавилона: историография и реконструкция // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2014. Вип. 35. С. 26–34.
  7. Аль-Ода Насир Али А. Генезис архитектурного образа Вавилонской башни // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Харків, 2015. № 2. С. 69–73.
  8. Кривачек П. Вавилон. Месопотамия и рождение цивилизации. MV–DCC до н. э. Москва : Закрытое акционерное общество «Издательство Центрполиграф», 2015. 440 с.

Автор ВУЕ

А. В. Арістова

Покликання на цю статтю: Арістова А. В. Вавилонська вежа // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Вавилонська вежа](https://vue.gov.ua/Вавилонська_вежа) (дата звернення: 21.01.2021).

Отримано з http://vue.gov.ua/index.php?title=Вавилонська_вежа&oldid=224026